Шмигель О.Є., к.е.н., доцент,
Костишин Н.С., к.е.н., викладач
Железняк Н.С., викладач
(Чортківський інститут
підприємництва і бізнесу, ТНЕУ)

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ПАЙОВОГО КАПІТАЛУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВАХ ТА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

Постановка проблеми. Питання обліку, звітності є ключовими в аграрній політиці. Особлива роль відводиться фінансовому обліку, зокрема його удосконаленню при створенні різних організаційно-правових форм господарювання. На сучасному етапі реорганізації аграрних підприємств і в майбутньому, велике значення має вдосконалення методики обліку реформування відносин власності та власного капіталу. Незважаючи на те, що власний капітал як економічна категорія використовується досить часто, питання методики його обліку залишаються дискусійними, що й обумовило дослідження даного питання стосовно фермерських господарств та кооперативів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми обліку та його побудови в новостворених господарствах розглядали в своїх роботах Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, В. М. Жук, О. О. Канцуров, Г. Г. Кірейцев, В. Г. Лінник, В. Б. Моссаковський, М. Ф. Огійчук, М. С. Пушкар, В. В. Сопко, Л. К. Сук та інші. Проте у поглядах вчених існують відмінності стосовно методики відображення в обліку формування і руху власного капіталу, окремих його елементів.

Постановка завдання. Облік пайового капіталу в підприємствах господарств є важливим розділом фінансового обліку, а тому метою цієї статті є удосконалення його обліку в кооперативах та фермерських господарствах.

Виклад основних результатів дослідження. В сільськогосподарських підприємствах різних організаційно-правових форм господарювання є особливості формування і обліку джерел власних коштів. Однак, не зважаючи на ці відмінності, ведення облік джерел власних коштів на рахунку 40 "Статутний капітал" у всіх видах формувань в принципі однотипний.

Пайовий капітал утворюється у сільськогосподарських кооперативах, споживчих товариствах, колективних сільськогосподарських підприємствах, житлово-будівельних кооперативах, кредитних спілках та інших підприємствах, засновницькими документами, в яких передбачене формування такого виду капіталу. Формування пайового капіталу здійснюється за рахунок обов'язкових та додаткових внесків, які надходять від членів кооперативу, а їх розмір визначається загальними зборами пайовиків.

Особливістю пайового капіталу є те, що його розмір не реєструється у статуті кооперативу, тому внески нових членів кооперативу чи вихід членів кооперативу не вимагають перереєстрації статуту в органах державної влади.

Для обліку і узагальнення інформації про суми пайових внесків членів сільськогосподарських кооперативів призначено рахунок 41 "Пайовий капітал". Пайовий капітал формується за рахунок пайових внесків членів кооперативу, які складаються з обов'язкового та додаткового паю. Розміри обов'язкових пайових внесків установлюються в різних частинах і/або пропорційно

очікуваній участі члена кооперативу у його господарській діяльності.

За бажанням кожний член кооперативу може внести додатковий пай, якщо це передбачено статутом. Додатковий пай – внесок члена кооперативу понад обов'язковий пай, який передається ним за власним бажанням до пайового капіталу.

За підсумками фінансового року частина прибутку, що залишається після сплати податків, інших обов'язкових платежів, оплати праці найманого персоналу, розподіляється на:

– відрахування до фондів кооперативу;

– кооперативні виплати, які розподіляються між його членами пропорційно трудовій та іншій участі членів кооперативу в накопиченні доходу;

– виплату часток доходу на основні майнові та додаткові паї (дивіденди).

На підставі норм Закону "Про сільськогосподарську кооперацію" [1] щодо визначення неподільного і пайового фонду слід визнати, що ці два фонди відповідають критеріям пайового капіталу, визначеним в Інструкції про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 [2]. Виходячи із цього для побудови обліку, який у повній мірі відображав би особливості відносин власності в кооперативі, на рахунку 41 необхідно виділити два субрахунки – 411 "Неподільний капітал" і 412 "Пайовий капітал". Інструкцією № 291 дозволено підприємствам вводити нові субрахунки (рахунки другого, третього порядків) зі збереженням кодів (номерів) субрахунків нового Плану рахунків. Порядок ведення аналітичного обліку і кореспонденції цих субрахунків установлюється підприємством виходячи з норм Інструкції, Положень (стандартів) бухгалтерського

обліку, інших нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку та управлінських потреб.

Практика діяльності кооперативів свідчить про те, що часто члени кооперативів вносять не лише основний, а й додатковий пай. Облік основного і додаткового пайового капіталу на одному субрахунку не повністю відповідає вимогам управління і утруднює формування інформації. Таким чином, для підвищення ролі контрольної функції бухгалтерського обліку сільськогосподарським кооперативам, на нашу думку, слід вести ще і субрахунок 413 "Додатковий пайовий капітал", де обліковується розмір додатковий паїв, внесених членами кооперативу.

Особливість новостворених сільськогосподарських формувань полягає у тому, що вони розширюються за рахунок оренди земельних паїв і функціонують на основі приватної власності на землю і майно та колективних формах організації праці.

Власний капітал – це джерело інвестування і формування основного та оборотного майна господарства, що належить фермеру за правом власності [3]. Діяльність фермерського господарства, як будь-якого іншого, починається з формування власного капіталу.

Виходячи із особливостей законодавчого регулювання майнових відносин у бухгалтерському обліку фермерського господарства мають чітко розмежовуватися поняття власного капіталу (тобто власності засновника) та чужого (залученого) капіталу.

За використання залученого ззовні капіталу треба платити відсотки, незалежно від того, збиткове чи прибуткове господарство. За використання власного капіталу фермер повинен отримувати особистий дохід, а в разі збитковості господарської діяльності власний капітал зменшується (втрачає в ціні) на суму збитків. Перед бухгалтерським обліком власного капіталу стоїть завдання

не стільки формальності та послідовності відображення, а належного документального оформлення власності господарства.

Власний капітал фермерського господарства створюється за рахунок особистих внесків: майном (основні та оборотні засоби); цінними паперами (акцій, облігацій, депозитів); деривативами (права власності на користування природними ресурсами, торговою маркою); грошовими коштами, валютою. Тобто, до власного капіталу можна вносити як грошові кошти, так і майно. Майно і нематеріальні активи передаються у власність або у користування фермерського господарства. Активи, передані у власність, більше не повертаються колишньому власнику і належать господарству.

Величина власного капіталу господарства визначається самим господарем і фіксується в установчих документах при організації фермерського господарства.

На нашу думку, облік пайового капіталу фермерського господарства, засновниками якого виступає декілька членів однієї родини, слід вести на двох субрахунках: 411 “Основний пайовий капітал” та 412 “Додатковий пайовий капітал”. Так, зокрема на субрахунку 411 “Основний пайовий капітал” слід відображати основні пайові внески членів фермерського господарства при його формуванні у розрізі кожного члена фермерського господарства, тобто аналітичний облік має вестись в розрізі кожного члена господарства. На субрахунку 412 “Додатковий пайовий капітал” слід відображати збільшення розміру пайового капіталу в результаті діяльності фермерського господарства (в розрізі його членів). Така методика хоча дещо і ускладнює діяльність обліковця фермерського господарства, але в той же час допомагає визначити розмір внесків (початкових і накопичених в результаті діяльності) кожного з членів

фермерського господарства при виникненні спірних питань.

Висновки з даного дослідження. Удосконалення фінансового обліку при створенні різних організаційно-правових форм господарювання є об'єктивною необхідністю, де важлива роль відводиться обліку їх власного капіталу.

Таким чином, для підвищення ролі контрольної функції бухгалтерського обліку сільськогосподарським кооперативам, на нашу думку, слід вести субрахунок 413 "Додатковий пайовий капітал", де обліковується розмір додатковий паїв, внесених членами кооперативу.

Облік пайового капіталу фермерського господарства, засновниками якого виступає декілька членів однієї родини, слід вести на двох субрахунках: 411 "Основний пайовий капітал" та 412 "Додатковий пайовий капітал".

Список використаних джерел:

1. Закону "Про сільськогосподарську кооперацію" зі змінами і доповненнями від 19.05.2011, № 46 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua.

2. Інструкції "Про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій" від 30.11.1999, № 291 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua.

3. Бухгалтерський облік в сільському господарстві : [Навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. спец. 7.050706 "Облік і аудит"] / за ред. професора Ф.Ф. Бутинця та к.е.н., доцента М. М. Коцупатрого. – Житомир : ПП "Рута", 2003. – 512 с.

4. Концепція переходу України до сталого розвитку :[Електронний ресурс]. – 2006. – Режим доступу: http://www.greenparty.ua